

Zaključci rasprave o Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije,

održane na sjednicama Senata Sveučilišta u Zagrebu od 15. listopada i 5. studenoga 2013.

Senat Sveučilišta u Zagrebu (dalje: Senat) na sjednicama održanima 15. listopada i 5. studenoga 2013. imao je na dnevnom redu prijedlog *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* (dalje: *Strategija*) koji su predstavili autori na čelu s prof. dr. sc. Nevenom Budakom. Iscrpna rasprava ilustrirana je nizom individualnih priloga priloženih ovim zaključcima. Tekst koji slijedi, i koji ponajviše odražava najčešće prisutne naglaske iz rasprave, dan je naknadno na uvid članovima Senata kako bi se prikupili dodatni komentari i prijedlozi.

1. Senat pozdravlja angažman velikog broja članova akademske zajednice, uključujući i članove Sveučilišta u Zagrebu, kao i predstavnika drugih relevantnih struktura u radu na izradi prijedloga Strategije. Provedena rasprava pokazala je da se predloženi materijal pretežno smatra dobrim temeljem za daljnji rad koji bi trebao dovesti do poboljšanja, naročito u dijelovima istaknutima u nastavku ovog teksta i u priloženim priložima. U raspravi se također često isticalo kako je objedinjavanje cjelokupnog obrazovnog sustava s istraživačkim i tehnološkim sustavom pozitivan element ovog materijala i prihvatljiv način koncipiranja Strategije.
2. Senat nadalje podsjeća i na dosadašnje doprinose Sveučilišta u Zagrebu i njegovih čelnika u inicijativama koje su prethodile početku rada na Strategiji. Posebice je Sveučilište u Zagrebu, usvojivši materijal ***Polazišni prilozi za rad na strategiji istraživačkog i visoko-obrazovnog sustava Republike Hrvatske*** (dalje: ***Polazišni prilozi***) na sjednici Senata 13. rujna 2011., pozvalo druge institucije na pokretanje rada na Strategiji, nakon čega je uslijedila odluka predsjednika HAZU akademika Zvonka Kusića o osnivanju Inicijativne skupine koja je u proljeće 2012. dovršila smjernice za daljnji rad na Strategiji. Nadalje, u toj etapi rada rektor Sveučilišta u Zagrebu je kao član Radne skupine potkraj prosinca pripremio tekst ***Teme koje treba obuhvatiti analizom dosadašnjeg razvoja i postojećeg stanja hrvatskog istraživačkog i visokoobrazovnog sustava*** (dalje: ***Analitičke teme***), kao polazište za izradu analize razvoja sustava u proteklom razdoblju i prikaza njegova današnjeg stanja. Oba su teksta u prilogu ovih zaključaka. Izdvojimo nekoliko ključnih naglasaka iz tih tekstova, posebno relevantnih u sadašnjoj javnoj raspravi:
 - a. Strategija bi trebala imati pokretačku ulogu u nalaženju rješenja ne samo za modernizaciju hrvatskoga gospodarstva nego i za cjelokupni društveni razvoj zemlje. Upravo je zato u *Polazišnim priložima* istaknuto kako „*se nalazimo u situaciji u kojoj se ne smijemo ograničiti na čekanje donošenja generalnih strateških smjernica razvoja Hrvatske kao preduvjeta za planiranje razvoja istraživačkog i visokoobrazovnog sektora, već bismo naprotiv kroz traženje rješenja za taj sektor trebali pokrenuti i opća pitanja budućnosti zemlje i njenog gospodarstva*“.

Taj se element često isticao i u aktualnoj senatskoj raspravi kroz upozorenja kako je u Strategiji s jedne strane izostala elaboracija temeljnih vrijednosnih društvenih tema, a s druge strane nisu jasno ostavljeni prioriteta kojima bi se utvrdili istraživačko-tehnološki pravci gospodarskog oporavka.

Predlaže se:

- **Razrada temeljnih vrijednosti društvenih tema;**
- **Utvrđivanje prioriteta kojima bi se utvrdili istraživačko-tehnološki smjerovi gospodarskog oporavka.**

- b. U oba navedena teksta istaknuta je nužnost cjelovite analize razvoja sustava u proteklih desetak godina i posebno prikaza njegova današnjeg stanja kroz relevantne kvalitativne i kvantitativne pokazatelje koji bi, uz ostalo, sustavno i komparativno situirali Hrvatski obrazovni i istraživački sustav u europskom i globalnom kontekstu.

Aktualne rasprave upozorile su na mnoge detalje iz Strategije koji upućuju na to da takva analiza nije učinjena. Osvrti na današnje stanje pojedinih segmenata najčešće su sasvim izostali. Vrlo rijetko su prisutni analitički osvrti potkrijepljeni relevantnim pokazateljima, a puno češće prisutno je navođenje vrijednosnih sudova, ili pak podataka koji fragmentarno ili tendenciozno potkrepljuju takve sudove.

Predlaže se:

- **Izrada analize dosadašnjeg razvoja i sadašnjeg stanja hrvatskog obrazovnog i istraživačkog sustava i njegovo situiranje u europskom i globalnom kontekstu.**

- c. Vezano uz provedbene aspekte realizacije Strategije, u *Polazišnim prilogima* sugerirana je etapna realizacija koja bi uključivala kratkoročne mjere kojima bi se sanirale današnje neuralgične točke te dobro razrađene i terminski definirane dugoročne mjere (vidjeti II. Poglavlje *Polazišnih priloga*).

Ovo je pitanje naročito intenzivno aktualizirano u mnogim prilogima sveučilišne i senatske rasprave. Uzimajući u obzir trenutno kaotično stanje, ponajviše uzrokovano politikom resornog ministarstva, s uočljivim i zabrinjavajućim tendencijama nepoštivanja zakona, i jednako tako stavljanje cijelih legislativnih domena izvan funkcije, dakle uvođenja bezakonja u sustav znanosti i visokog obrazovanja, isticano je kako je nužno Strategiju podijeliti na kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve. Pritom bi kratkoročni ciljevi prije svega trebali biti usmjereni prema ponovnom uspostavljanju i poštivanju vladavine prava, kao i stabilizaciji financijskog okvira sustava znanosti i visokog obrazovanja jer su to nužne pretpostavke za bilo kakav (uspješan) pokušaj uključivanja hrvatskih institucija i istraživača u Europski istraživački prostor. Također je naglašeno kako bi bilo korisno ciljeve podijeliti na prioritetne i one koji to nisu kako bi se ionako nedostatni resursi mogli učinkovito i svrsishodno koristiti.

Predlaže se:

- **Razrada kratkoročnih i dugoročnih ciljeva kao i prioriteta na koje posebno treba usredotočiti provedbene mjere i raspoloživa financijska sredstva.**

3. Kao što se može vidjeti iz priloženih pojedinačnih doprinosa raspravi, upozoreno je na **niz konkretnih tema** koje **nisu obrađene na zadovoljavajući način** i koje je **potrebno još jedanput kritički elaborirati i napraviti poboljšanja**. Posebno je ukazano na **česte neusuglašenosti u razradi** pojedinih tema u raznim dijelovima samog teksta Strategije.

Kao nužno, potrebno je prije svega definirati nacionalne prioritete i nacionalne izazove, a potom istaknuti karakteristične teme na kojima je potreban daljnji rad. Te teme su:

Cjeloviti i koherentan sustav obrazovanja:

- a) Utjecaj demografskih pokazatelja i projekcija na razvoj pojedinih razina obrazovnog sustava
- b) Povezanost visokog obrazovanja s osnovnoškolskim i srednjoškolskim obrazovanjem
- c) Uloga visokoobrazovnog segmenta u formiranju budućih učitelja i nastavnika
- d) Uloga Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira u Bolonjskom procesu
- e) Cjeloživotno obrazovanje, odnosno obrazovanje odraslih, i uloga sveučilišta u njegovu razvoju
- f) Izvanredni studiji kao dio sustava cjeloživotnog obrazovanja
- g) Binarni sustav, odnos stručnih i sveučilišnih studija.

Strategija ne analizira demografske trendove i njihov utjecaj na pojedine razine obrazovnog sustava. Radi se o elementarnoj pretpostavci održivosti funkcioniranja obrazovnog sustava, ali i cijelog društva. Treba planirati upravljanje kadrovskim potencijalima obrazovnog sustava te istovremeno provoditi mjere za mijenjanje demografskih trendova, u čemu se ova Strategija treba dopunjavati s ostalim strateškim dokumentima.

Obrazovanje treba promatrati kao cjelovit proces. Potrebne su izmjene u načinu odabira primarnog zanimanja (škole) i načinu povezivanja pojedinih razina obrazovanja.

U visokoškolskom obrazovanju posebice je potrebno uključivati odrasle kroz izvanredne studije i specijalističke studije. Broj i dostupnost takvih studija treba povećavati, kao i dinamiku njihova razvoja. Promjena radnih kvalifikacija već je sada potrebna mnogima, a u bliskoj budućnosti postat će potrebna velikom dijelu radne snage da održi svoju zaposlivost. U tom je dijelu velika uloga stručnih studija u binarnom visokoškolskom sustavu obrazovanja. Potrebna je racionalizacija i jasno definiranje odnosa sveučilišnih i stručnih studija te mehanizmi interakcije s tržištem rada za informiranje poslodavaca, visokih škola i budućih zaposlenika.

Predlaže se:

- razrada kratkoročnog cilja stvaranja sustava za planiranje i upravljanje kadrovskim potencijalom u obrazovnom sustavu
- razrada srednjoročnog i dugoročnog cilja sustavnih mjera za promjenu demografskih trendova
- razrada sustava profesionalne orijentacije, upisa u srednje i visoke škole, odvajanje sustava vrednovanja obrazovanja i kvalifikacijskog sustava
- razrada srednjoročnog cilja povećanja dostupnosti visokoškolskog obrazovanja odraslih

Organizacija, financiranje i upravljanje sustavom visokog obrazovanja:

- h) Odnos javnog i privatnog visokoobrazovnog sektora
- i) Restrukturiranje javnih instituta, i povezivanje instituta i sveučilišta
- j) Razrada sustava programskog ugovaranja, posebno elemenata autonomije i odgovornosti institucija na koje se sustav odnosi
- k) Diversifikacija financiranja iz javnih izvora, uz uključanje drugih ministarstava Vlade RH u financiranje pojedinih sveučilišnih djelatnosti (posebno u umjetničkim djelatnostima, zdravstvu, i t. d.)
- l) Odnos vlastitih prihoda i prihoda iz javnih proračunskih izvora za sve vidove sveučilišnih djelatnosti
- m) Razmatranje Strategije i provedbenih mjera vezano uz autonomiju Sveučilišta i položaj sastavnica unutar Sveučilišta
- n) Razvoj nacionalnog informacijsko-komunikacijskog sustava
- o) Diversifikacija hrvatske sveučilišne mreže
- p) Povezivanje doktorskih studija na nacionalnoj razini te pokretanja združenih doktorskih studija
- q) Pitanja kadrovske politike i sustava vrednovanja i napredovanja djelatnika u znanstvenim, umjetničkim, nastavnim, i znanstveno-nastavnim zvanjima
- r) Analiza i daljnji razvoj bolonjskog studijskog sustava
- s) Pitanja studentskog standarda, studentskih stipendija i kredita
- t) Obnova i daljnji razvoj kapaciteta studentskog smještaja i prehrane, kao i sustava kulturnih i sportskih studentskih aktivnosti.

Glavni strateški dokument trebao bi dati koncept i jasne odrednice za organizaciju visokoškolskog sustava, način njegova financiranja u svim segmentima djelovanja, postavljanje temeljne informacijske infrastrukture te za upravljanje javnim visokoškolskim sustavom na svim razinama.

Predlaže se:

- razrada kratkoročnih ciljeva za povećavanje standarda studenata i održivo financiranje toga sustava
- razrada kratkoročnih i srednjoročnih ciljeva sustava upravljanja na javnim sveučilištima, uključivo upravljanje ljudskim resursima
- razrada ciljeva razvoja nacionalne sveučilišne mreže
- razrada kratkoročnih i srednjoročnih ciljeva unapređenja studijskih programa na sve tri razine sveučilišnog studija

Istraživački i inovacijski sustav:

- u) Uspostava i uloga istraživačkih centara izvrsnosti bez ograničenja po znanstvenim područjima
- v) Uspostava i uloga inovacijskih centara kako bi se pomoglo razvoju hrvatskoga gospodarstva s visokom dodanom vrijednošću

- w) Uloga inovacijskih aktivnosti i povezivanje s proizvodnim industrijskim kapacitetima te uspostava inovacijskih centara kako bi se pomoglo razvoju hrvatskoga gospodarstva s visokom dodanom vrijednošću
- x) Pokazatelji uspješnosti klastera konkurentnosti i njihova razvijanja u smjeru kompetencijskih mreža
- y) Uspostava otvorenog pristupa znanstvenim i stručnim informacijama nastalim na sredstvima javnog financiranja.

Istraživački centri izvrsnosti predstavljaju organizacijski model koji omogućuje koncentraciju istraživačkih kapaciteta i iskorake u nova područja. Nakon dugog zapostavljanja, započela je implementacija koja ne obećava njihovo kvalitetno ustrojavanje i iskorištavanje. U predstojećem financijskom razdoblju mogu se očekivati znatna sredstva za uspostavu ovih centara te je nužno izraditi novi model pozivnih natječaja i implementacije.

Istraživački centri izvrsnosti usko su povezani sa stvaranjem novih znanja i tehnologija koje se u sljedećem koraku može pretvarati u inovacije i proizvode kroz infrastrukturu inovacijskih centara i centara kompetencija u bliskoj kooperaciji s industrijom. Hrvatska industrijska aktivnost je niska, a još je niža razina istraživačko-razvojno-inovacijske aktivnosti te industrije. Sveučilišta nisu na zadovoljavajući način uključena u donošenje strateških dokumenata kojima se kreira novi inovacijski sustav.

Predlaže se:

- razrada kratkoročnog cilja unapređenja procesa osnivanja istraživačkih centara izvrsnosti
- razrada kratkoročnog cilja formiranja i korištenja napredne inovacijske infrastrukture za stvaranje novoga tehnološkoga hrvatskoga gospodarstva
- osnivanje inovacijsko-poduzetničkih mreža na lokalnoj i nacionalnoj razini.

U zaključku, Senat predlaže da se nastavi rad na pojedinim strateškim temama i na razradi odgovarajućih provedbenih mjera. Članovi Senata Sveučilišta u Zagrebu spremni su konkretnim oblicima suradnje s autorima Strategije pridonijeti u daljnjoj etapi poboljšanja i usuglašavanja njena teksta. Članovi Senata uvjereni su da bi se na taj način mogla doseći uravnoteženost i razina kvalitete cijele Strategije, čime bi ona mogla biti prihvatljivom ne samo zainteresiranoj akademskoj i široj javnosti nego i svim odgovornim političkim tijelima.